

MARKTPARTIJEN INVENTARISEREN KNELPUNTEN IN RESTAURATIE EN ONDERHOUD ERFGOED

Zorg om monumenten

Een integrale aanpak van het erfgoed. Dat willen alle betrokken marktpartijen uit de restauratie- en onderhoudsector nu ze zich voor het eerst gezamenlijk manifesteren. Ze hebben de knelpunten geïnventariseerd en samengebracht in een rapport dat onlangs is aangeboden aan de demissionaire minister van OC&W. Controle op kwaliteit en het vakkundig niveau van uitvoering staan hoog op de agenda.

Tekst: **Arie Grevers** - Foto's: **archieff BouwBelang**

Actieplan GA-Platform Restauratie

Voor het actieplan is een inventarisatieronde gemaakt langs in totaal elf branches van opdrachtnemers die je kunt omschrijven als gespecialiseerde restauratie aannemers. De elf branches vertegenwoordigen de volgende beroepsdisciplines: rietdekkers, schilders, metselaars, voegers, leidekkers, molenmakers, glazeniers, kunstsmeden,

erfgoedhoveniers, steenhouwers en timmerlieden. Naast de verschillen zijn er ook tal van overeenkomsten tussen de branches. Zo vinden ze dat een kwaliteitscertificaat een rol hoort te spelen bij aanbestedingen en slaan ze alarm over de deplorabele aanwas van vakbekwame restauratiemensen. Met name op deze twee belangrijke punten moet volgens de branches het platform een rol gaan vervullen.

Bij een restauratie van een gebouw zou een opdracht aan alle betrokken niet anders moeten zijn dan bij welke opgave dan ook. Iedereen levert gewoon de kwaliteit die van hem of haar verwacht wordt zodat het gebouwde erfgoed er weer *pico bello* bijstaat. Maar de praktijk is - zoals zo vaak - weerbarstig. De kwaliteit van de uitvoering, de controle op de kwaliteit en een goed opleidingstraject staan onder druk. En dat heeft een complex van oorzaken.

De problemen beginnen al bij de voorlichting over het belang van een goede kwaliteit. Nederland telt ongeveer 60.000 monumenten, waarvan er ongeveer 20.000 in het bezit zijn van overheden en andere organisaties. De overige circa 40.000 zijn in handen van particulieren, maar hoe je deze groep kunt bereiken is onduidelijk. Het kadaster beschikt weliswaar over hun gegevens, maar op grond van de Wet Bescherming Persoonsgegevens zijn ze niet te achterhalen. Dat zou op zich geen probleem hoeven te zijn als met name gemeentelijke overheden over voldoende capaciteit en inhoudelijke kennis zouden beschikken om bij de uitvoering van restauratie toezicht te houden op de kwaliteit. Dat is echter om tal van redenen niet het geval.

MOMO

Het inzicht dat er iets gebeuren moet, bestaat overigens al geruime tijd bij de rijksoverheid. In de beleidsbrief MoMo (Modernisering Monumentenzorg) is die zorg gedeeld en werd de noodzaak van een herijking van het wettenstelsel gesignaleerd. Dat heeft in de praktijk echter nog niet tot verbeteringgeleid.

Voortbordurend op MoMo hebben de restauratie-aannemers en -architecten het initiatief genomen de knelpunten in kaart te brengen en vast te leggen in een notitie ten einde een visie te ontwikkelen die leidt tot een duurzame en kwalitatieve instandhouding van het erfgoed. Gespecialiseerde aannemers in de restauratiebranche verenigd in het prille GA-Platform sloten zich aan bij dit initiatief, waardoor voor het eerst alle betrokken marktpartijen aan tafel zaten met een gezamenlijke agenda richting opdrachtgevers, het ministerie van OC&W en de RCE (Rijksdienst voor Cultureel Erfgoed als onderdeel van OC&W). Die notitie is er nu en heeft de titel 'Op weg naar een duurzame instandhouding van het gebouwde erfgoed' meegekregen. Eind maart is deze aangeboden aan demissionair minister van OC&W, mevrouw Bussemaker.

Het ziet er naar uit dat de rapportage precies op tijd komt. Sinds de aankondiging verleden jaar september, dat de fiscale aftrek voor restauratiewerkzaamheden komt te vervallen is de sector in rep en roer. De

Tweede Kamer verwacht van de minister tekst en uitleg. Waarborgen voor kwaliteit en continuïteit zijn belangrijke onderwerpen in de discussie. En laat de notitie nu juist daarover zinvolle zaken te melden hebben.

STAND VAN ZAKEN

Wat is de stand van zaken en wat zijn de verwachtingen op termijn?

- BouwBelang laat drie betrokkenen aan het woord om antwoorden te krijgen op die vragen. In willekeurige volgorde zijn dat:
- Jan van de Voorde, jarenlang werkzaam geweest bij de Rijksdienst voor Cultureel Erfgoed en sinds enkele jaren eigenaar van Van de Voorde Monumentenadvies; hij schreef het rapport 'Op weg naar een duurzame instandhouding van het gebouwde erfgoed',
- Agnes van Alphen van Nationaal Centrum Erfgoedopleidingen (NCE),
- Harry van Waveren, voorzitter van de Stichting Erkende Restauratiekwaliteit Monumentenzorg (ERM).
- In een apart kader wordt kort aandacht besteed aan de nota Actieplan GA-Platform Restauratie, die Wim van der Maas, voormalig directeur van AFNL, heeft opgesteld.
- Digitale versies van de besproken notities zijn op te vragen bij het secretariaat van de AFNL.

Jan van de Voorde Van de Voorde Monumentenadvies

“Verreweg de meeste knelpunten in het restauratiebeleid concentreren zich rond kwaliteitsbewaking. Dan gaat het over uitvoeringsrichtlijnen, beoordelingsrichtlijnen en hoe die landen in de praktijk. Verder is controle een issue evenals opleiding en onderwijs.

Je kunt in ieder geval vaststellen dat de crisis de feilen en de zwakke plekken in de bestaande structuren nog duidelijker aan het licht hebben gebracht. De reguliere bouwers hadden weinig werk omhanden, terwijl het werkaanbod in de restauratie altijd redelijk stabiel is. Velen van hen hebben zich op het restauratiewerk gestort zonder te beschikken over relevante ervaringen, laat staan over een certificaat van erkenning. Gedreven door werkhonger schreven die bedrijven tegen verbijsterend lage prijzen in op het werk. Vele met name particuliere eigenaren, maar ook gemeenten hebben daar graag en gretig gebruik van gemaakt. We hadden al vastgesteld dat deugdelijke controle op de uitvoering ontbreekt en als de uitvoering dan ook nog eens in handen is van een ondeskundige partij die te laag heeft ingeschreven, weet iedereen dat de kwaliteit het kind van de rekening is.”

Jan van de Voorde:
“Stel de eis, dat fiscale aftrek van onderhouds- en restauratiekosten alleen mogelijk is als het werk is uitgevoerd op basis van vastgestelde en gecontroleerde uitvoeringsrichtlijnen.”

“Wij vinden de aangekondigde afschaffing van de fiscale aftrekbaarheid een slecht idee, want de aftrek kan een belangrijke sleutel zijn tot een daadwerkelijke en concrete verbetering van de uitvoeringskwaliteit door kwaliteitseisen te koppelen aan het recht op aftrek. De opdrachtgever die een gecertificeerd bedrijf inschakelt dat voldoet aan de beoordelings- en uitvoeringsrichtlijnen, verdient dat recht – bij subsidieverstrekking gebeurt immers iets dergelijks. Je bereikt er juist die grote anonieme groep particuliere opdrachtgevers mee, die zo moeilijk te bereiken is. Cijfers tonen immers aan dat zij doorgaans de weg naar de fiscale aftrek goed weten te vinden. Jaarlijks doen gemiddeld 12.000 eigenaren een beroep op fiscale aftrek voor een bedrag van 50 miljoen. Als je nagaat dat je maar aftrek krijgt voor 80 procent van de restauratiekosten en dat de maximale aftrek 52 procent bedraagt dan is de totale som waarvoor er gerestaureerd wordt door deze eigenaren, ruim 130 miljoen.”

“Doelgerichte voorlichting kan ook bijdragen aan de bewustwording van de historische verantwoordelijkheid bij eigenaren van erfgoed. En dan gaat het met name om de minst georganiseerden onder hen: de eigenaren van woonhuizen. Er zijn ongeveer 35.000 woningen met een monumentenstatus en de vereniging voor deze cate-

gorie eigenaren, Bewoond Bewaard, telt maar enkele honderden leden. Bij eigenaren van historische buitenplaatsen ligt dat geheel anders. De VPHB, Vereniging Particuliere Historische Buitenplaatsen, kent een ledental van 250, terwijl ons land ongeveer 300 van dergelijke buitenplaatsen rijk is. Komt nog eens bij dat deze eigenaren doorgaans goed doordrongen zijn van hun taak om hun bezit op een kwalitatief hoog niveau te houden. Hetzelfde geldt over het algemeen voor de achterban van de Stichting Agrarisch Erfgoed Nederland.”

“De oorspronkelijke aanleiding voor de opdracht de knelpunten in kaart te brengen was de zorg om het behoud van het vakmanschap. Daarmee begint natuurlijk elk gesprek over kwaliteit. Want als je geen mensen hebt die het ambacht verstaan, kun je geen fatsoenlijk stukje werk afleveren. Maar hoe krijg je de noodzaak van een gezonde continuïteit in vakmanschap op de agenda? En wat is ervoor nodig om de opleiding goed te laten aansluiten op de praktijk? Dat vraagt om een gedegen opleidingsstructuur – op dat punt verricht het NCE goed werk – en dat vraagt ook om een financiële impuls, want met een gemiddelde subsidiebijdrage kun je geen leerlingenbouwplaats financieren.

Op de keper beschouwd kost het allemaal niet zoveel als je je rekenschap geeft van wat je bereikt met goed(e) en vakkundig(e) restauratie en onderhoud van ons erfgoed. Er is immers een enorm economisch belang mee gemoeid. Een mooi voorbeeld is Den Bosch. Daar is decennialang weinig aandacht geweest voor het erfgoed. Er was weinig historisch besef. Sinds de eeuwwisseling is het roer drastisch omgegaan en daar plukt iedereen de vruchten van. Het toerisme neemt toe, de middenstand floreert en mensen wonen er graag waardoor de prijzen van onroerend goed zijn gestegen. En dan heb ik het nog niet eens over de immateriële kant van de zaak, namelijk: de verantwoordelijkheid om het erfgoed in goede staat over te dragen aan een volgende generatie.”

Agnes van Alphen Nationaal Centrum Erfgoedopleidingen

“Restauratieopleidingen voor timmeren en metselen zijn lange tijd een ondergeschoven kindje geweest. Er waren weliswaar bijna 25 roc's die deze erfgoed opleidingen aanboden, maar de één of twee leerlingen per roc werden ondergebracht bij de reguliere opleidingen BBL 3 en op dat niveau werd er dan nog een jaartje bij aangeknoopt. Eigenlijk een zeer onbevredigende gang van zaken en bovendien was er geen enkel zicht op wat er dan aan specifieke op het restauratievak gerichte kennis werd aangeboden. Per 1 augustus 2016 maakte het ministerie van OC&W een einde aan deze praktijk door te verbieden dat je twee keer een opleiding op hetzelfde niveau volgt.

Ons centrum voor erfgoedopleidingen is voortgekomen uit een projectopdracht van OC&W om de opleidingsinfrastructuur voor kleine unieke opleidingen in de erfgoedsector te verbeteren. Ook is ons gevraagd eventuele hiaten in de doorstroming naar hbo en wo te dichten met bijvoorbeeld trajecten voor excellente leerlingen of een voorbereidend jaar. Daar zijn we nu mee bezig.

De herstructurering in het aanbod restauratietechniek van roc's is afgerond en heeft in eerste instantie voor de restauratieberoepen timmerman, metselaar en voeger BBL-opleidingen opgeleverd, die vanaf september dit jaar op twee of drie locaties in Nederland worden aangeboden. Met de naar verwachting circa 60 restauratievaklieden kunnen we efficiënte en zinvolle restauratieopleidingen aanbieden, die betaald worden door de bedrijven waar de leerlingen werken. Voor de overige disciplines – in totaal zijn er >

Agnes van Alphen:

“Het ministerie vn OC&W moet toestaan dat ervaren en capabele vakmensen lesgeven, ook al beschikken ze niet over de juiste onderwijsakte.”

zo'n 15 beroepen in de restauratietechniek – bieden we een steunpunt wanneer er problemen zijn bij de opleidingen. Sommige vakdisciplines hebben hun opleiding al goed georganiseerd. De stukadoors hebben op eigen kracht de restauratieopleiding ingevuld. Via Het Neerlandsch Stucgilde, onderdeel van NOA, kunnen gemotiveerde leerlingen zich al jaren ontwikkelen tot Meester Stukadoer.”

“Op zich is het voor de restauratiebranche gunstig dat onderwijs en cultuur zijn ondergebracht in één ministerie. Maar af en toe lijkt het wel of er een dikke muur staat tussen de beide beleidsvelden. Wij ervaren dat bijvoorbeeld in de strikte handhaving van de onderwijsbevoegdheid voor leraren die restauratietechniek geven. Het ministerie eist dat ook die techniekdocenten over de juiste pedagogische graad beschikken, terwijl wat ons betreft juist de vakinhoudelijke kennis prioriteit geniet. Als je 30 jaar ervaring hebt als restauratiemetselaar, goed met jongeren kunt omgaan, maar niet over de vaardigheid beschikt om de vereiste pedagogiek bij te spijkeren, mag je het vak niet overdragen aan een opleiding. En dan hebben we ook nog eens te kampen met de Wet Deregulering Beoordeling Arbeidsrelaties, waardoor de school geen vakmensen meer kan inhuren. Je bent gedwongen ze een vaste baan aan te bieden, maar deze mensen werken al in de praktijk en willen slechts incidenteel lesgeven. Wil je op termijn inhoud geven aan de opleiding, dan moet je van die regels af kunnen wijken. Onbegrijpelijk dat het ministerie dat niet inziet. Juist die mensen met veel ervaring hebben we keihard nodig.”

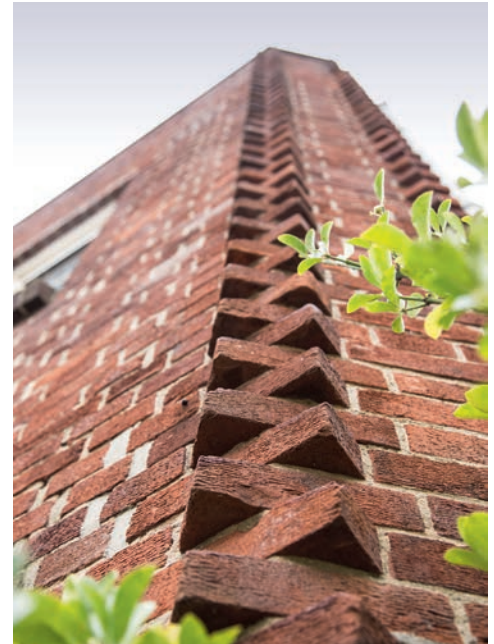
Harry van Waveren:
“OC&W kan door een betrekkelijk geringe jaarlijkse bijdrage de kwaliteitsrichtlijnen toekomstbestendig maken en up to date houden”

Harry van Waveren Voorzitter van de Stichting Erkende Restauratiekwaliteit Monumentenzorg

“Onze stichting is ontstaan in 2011 toen we van OC&W voor een periode van ruim vier jaar een stevige subsidie kregen – ruim een miljoen – in het kader van de beleidsbrief Modernisering Monumentenzorg. De subsidie werd gegeven voor in hoofdzaak de ontwikkeling van uitvoeringsrichtlijnen en beoordelingsrichtlijnen voor certificering. De sector neemt de regulering van de kwaliteitszorg op zich en zal dat na de initiële subsidie ook zelf onderhouden en financieren, aldus de overwegingen van het ministerie destijds. Wij, dat wil zeggen vertegenwoordigers uit alle geledingen van de restauratiesector gesecondeerd door een college van deskundigen voor de ontwikkeling van de richtlijnen, gingen vol goede moed aan de slag en hebben door inzet en volharding van alle betrokkenen een prima set richtlijnen ontwikkeld voor algemeen gebruik.

De richtlijnen blijken in de praktijk een grotere impact te hebben en breder ingezet te worden dan we aan het begin konden voorzien. Zo worden ze bijvoorbeeld gebruikt voor toetsing van de eindtermen op mbo- en hbo-niveau. En dan zijn we nog niet eens goed op stoom met de verbreiding en bekendmaking van ons werk. De website is goed maar wordt – ook volgens het ministerie – nog onvoldoende gevonden. Daar kan dus nog wel een tandje bij.”

“Mede door die brede inzetbaarheid van de richtlijnen wordt het des belangrijker dat ze up-to-date gehouden worden. Wetswijzigingen hebben gevolgen en de Europese normen moeten geïmplementeerd worden. Bovendien is een regelmatig en goed contact met de sector in al zijn geleding van belang om de vinger aan de pols te houden over de werking van de richtlijnen. Dat vergt een goed ingewerkt apparaat achter de ERM. We ondervinden echter, dat de daarvoor benodigde ruim twee ton niet uitsluitend – zoals aanvankelijk het plan was – door de markt opgebracht kan worden. De

opdrachtnemers (zoals aannemers, schilders etc.) betalen eenmalig voor de ontwikkeling van een beoordelings- of uitvoeringsrichtlijn. Daarnaast betalen gecertificeerde bedrijven een klein bedrag per jaar, bij elkaar ca. € 30.000,-. Meer zit er niet in; zij moeten immers al behoorlijk bijdragen aan de opleiding van hun personeel. Van opdrachtgevers komen ook geen grote bedragen.”

“Het ministerie van OC&W heeft begrip voor het dilemma en is zeker bereid jaarlijks een bedrag ter grootte van de helft van het benodigde budget te reserveren. Dat is helaas niet voldoende om de actualiteit van de richtlijnen te garanderen. Het zou eeuwig zonde zijn als door het tekort van een betrekkelijk gering bedrag de richtlijnen over enkele jaren niet meer bruikbaar zijn. Je zou daardoor de gehele visie die achter de MoMo-gedachte zit, ondermijnen. Een visie overigens waar wij vierkant achter staan. Daarom zullen ook de komende periode benutten om onze zorg onder de aandacht van de Tweede Kamerleden en de volgende minister te brengen. Eigenlijk kun je restauratie en onderhoud van erfgoed vergelijken met archeologie. Onze sector kun je omschrijven als ‘bovengrondse archeologie’. Tegen die achtergrond is het niet logisch dat archeologie kan rekenen op afdoende overheidssteun en onze sector niet. Te meer daar goed onderhouden erfgoed – wellicht nog meer dan archeologie – van groot economisch belang is.”